

Identiteit in de Crisis?

De mens is wat hij doet

Pieter Hoekstra



Het verhaal gaat dat er in de allereerste crisis op deze wereld dit korte zinnetje klonk: 'Mens, waar ben je...?' Feit is dat een echte crisis alle facetten van het bestaan raakt. Elke zekerheid is in één klap verdwenen. Het besef van totale ontredde dringt zich op. Als bij een bliksemschicht komt ineens binnen wat je steeds als vanzelfsprekend beschouwde, maar dat nu evenals al die virtuele miljarden van aandelen en pensioengelden in een enkel moment verdampt. Je aller-veiligste plek is in een zinnebeeldig rokende puinhoop veranderd. Daar tussenin sta je in al je naakte kwetsbaarheid. En het horen van die stem stelt in dit geval niet gerust. Je krimpt in elkaar en probeert uiteindelijk aan elke blik te ontkomen.

De afgelopen week kwamen de nieuwe werkloosheidscijfers van onze uitkeringsfabriek UWV uit. Die zien er niet best uit! De verwachting is dat volgend jaar van onze 55-plussers 11% werkloos is en de perspectieven voor deze mensen op de arbeidsmarkt zijn ronduit slecht. De eerste jaren zal de werkloosheid enkel toenemen en dan moeten er ook nog eens geen gekke dingen gebeuren in de wereld. Een kritische toeschouwer zal misschien wel bedenken dat het UWV groot is in vooral... uitkeringen. De cijfers van het CPB waren eerder minder pessimistisch. Maar klonk aan het begin van de crisis in 2008 juist niet uit die hoek dat wij er in Nederland de komende jaren telkens 100.000 banen bij zouden krijgen? En toen viel de bank van Lehman Bros op Wall Street.

De werkloosheidsgroei blijkt een heel sluipend proces te zijn. Ik zie in contrast daarmee de beelden van vooral de beginjaren '80 nog op mijn netvlies. Die rouwe stem van de laatste echte vakbondsman – Jaap van der Scheur. De man met dat gekruide Haagse Schilderswijk accent. Polderen kwam in zijn vocabulaire niet voor. Het was de tijd van de massaontslagen en daar tegenover stonden de barricaden. In 'Keek op

de Week' konden we later nog genieten van 'Jaaps' commentaar op de actualiteit.

Dertig jaar verder zijn de ontwikkelingen veel verraderlijker. Een heel groot deel van de mensen die nu aan de kant komt te staan bevindt zich al lang in de ruime schil van tijdelijke banen. Het zijn flexkrachten, nul-uren contracters en ZZP-ers. Van de vakbonden hebben zij niets te verwachten en voor het overige ook van niemand. Er is geen Van der Scheur meer om een stem aan de massa te geven, vooral omdat er nu grotendeels een menigte eenpitters en loslopers is. Er zijn hier geen collega's die nog voor jou willen staken, juist omdat jouw lot ook hen had kunnen treffen. In deze tijd kom ik steeds vaker weer iemand tegen die vertelt dat hij geen opdrachten meer binnenkrijgt; of die er een klus bij zoekt, omdat er te weinig omzet of uren gedraaid kunnen worden. En net zo sluipend is het proces met de enkeling die overbodig verklaard wordt door het bedrijf of de organisatie. Het zijn nog steeds niet de grote ontslaggolven van toen en juist daardoor is het misschien nog moeilijker voor de mensen die door dit lot getroffen worden.

Door alle ontwikkelingen in de moderne wereld is de mens steeds nadrukkelijker een eenling geworden. Ontworteld van de oude grond en niet weer echt opgenomen in de nieuwe omgeving. Oude verbanden die ooit de wereld ordenden zijn met spruitjeslucht besmet. Toch gaven ze een bepaalde manier van vertrouwen weer. De familie, de bekende zuilen, de kerk of juist de beweging, de baan-voor-het-leven. Ook politieke partijen doen het niet meer. Wat is als mens tegenwoordig nog mijn identiteit? In alle nieuwsprogramma's wordt ik de consumens genoemd. Goed, de vrijheid om één letter in het alfabet op te schuiven om van de verteerder toch nog een mens te maken, grijp ik aan, zelfs al levert het mij een afkeurende melding van de spellingscontrole op. Het liberalisme heeft mij tot de homo economicus gemaakt. Ik ben in ons sys-

teem enkel nog een wezen dat berekenend gericht is op het bevredigen van mijn eigen behoeften.

De Friese messias en eerder predikant Domela Nieuwenhuis predikte in zijn tijd een ander evangelie, namelijk het anarchisme. Daar heerste het mensbeeld van de homo faber (de werkende mens), dat stelt dat mensen wezens zijn met een aangeboren drang tot arbeid en creativiteit, met een ingeschapen drang om van alles te ontwikkelen en het eigen leven in te richten. Ik vind mijzelf in dit beeld direct veel sympathieker worden. Je zou vermoeden dat het anarchisme zich juist thuis moest voelen in een sterk individualistisch gerichte wereld, maar het bleek ook een zuiltje te zijn, dat omtuimelde met de beeldenstorm van de 20^{ste} eeuw.

Onze identiteit kan niet meer leunen op grotere verbanden. We zijn nadrukkelijk op onszelf teruggeworpen. De vraag naar wie je bent is de vraag naar je eigenheid. Als we nergens meer toebehoren, blijft enkel over wie we zelf nog zijn. Wie je bent is meer dan ooit

de vraag naar wat je doet! En wat je doet is dan vooral je functie in deze maatschappij. Wat is jouw toegevoegde waarde? Wat lever je ons nog op? En wee de mens, die in dit tijdsgewricht zijn job kwijtraakt. Het is daarom geen wonder dat het vandaag voor veel mensen zwaar is, zeker voor hen die met hun baan hun reden van bestaan in lucht zien oplossen.

De mens is veel meer dan enkel wat hij doet. Het verhaal gaat dat tijdens die allereerste crisis klonk: 'Mens, waar ben je...?' Gewoon 'mens'. Als mensen werkelijk gevraagd wordt wat ze nu echt het allerbelangrijkste in hun leven vinden, komt uiteindelijk bijna iedereen uit op het volgende: 'Ik wil een zinvol leven. Het moet er toe doen.' En dat er dan iemand is die daar jou met name noemt, net als daar bij die allereerste crisis – waar ben je? Het Hebreeuwse woord voor mens is trouwens Adam.